

Euroopa Liidu rahastuse kasutamine aastatel 2021-2027 on määrava tähtsusega edukaks kliimaneutraalsuse saavutamiseks Eestis

Avalik kiri rahandusministrile, riigihalduse ministrile, keskkonnaministrile ning majandus- ja taristuministrile

05.03.2020

Lugupeetud rahandusminister Martin Helme, riigihalduse minister Jaak Aab, keskkonnaminister Rene Kokk ning majandus- ja taristuminister Taavi Aas

Toetame Eesti otsust ühineda Euroopa Liidu 2050 kliimaneutraalsuse initsiatiiviga ning julgustame riiki seadma veelgi ambitsioonikamaid sihte saavutamaks kliimaneutraalsus juba aastaks 2035. Selleks tuleb teha märkimisväärsed kulutusi ning kujundada Euroopa Liidu 2021-2027 eelarveperioodi toetuste prioriteedid selliselt, et saaksime toetusi kasutada maksimaalselt kliimaneutraalsuse saavutamise huvides.

Riigikantselei ja Keskkonnaministeeriumi tellimusel SEI Tallinna poolt oktoobris 2019 valminud [analüüs](#) Eesti kliimaambitsioonikuse tõstmise võimalustest kinnitab kiire tegutsemise tähtsust - "Mida kaugemale lükata strateegiliselt olulised otsused ning meetmete rakendamisega alustamine, seda keerukamaks ja kallimaks kliimaneutraalsuse eesmärgi saavutamine kujuneb". Lisaks sõnab analüüs, et "perioodil 2021-2030 tuleb fokuseerida kiire võiduga ehk suure heitkoguste vähendamise potentsiaaliga, kuluefektiivsematele meetmetele võtmevaldkondades" ja "kliimaneutraalsuse eesmärgi poole liikumine eeldab palju kiiremat ja ulatuslikumat investeerimist energiatöhususse ja taastuvenergia kasutuselevõttu", võrreldes praegusega.

Oleme seisukohal, et varustuskindluse, energiapuuduse, väliskaubandusbilansi ja kohalike töökohtade huvides oleks mõistlik tagada energia tootmine võimalikult suures ulatuses kohapeal, keskendudes kütusevaba taastuvenergia kasutamisele, hajutatud tootmisele, energia salvestamisele, energiasäästule ja headele võrguühendustele. Samal ajal on oluline, et üleminek oleks õiglane sellest otsesemalt puudutatud inimeste suhtes.

Lähtudes eelnevast toome allpool välja ettepanekud kolmes olulises valdkonnas, mis on võtmetähtsusega kliimaneutraalsuse saavutamisel. Samad valdkonnad on prioriteediks seadnud ka Euroopa Liit.

1. Taastuvenergiale üleminek

Euroopa Liidu käimasoleva finantsperioodi rahakasutust vaadates on näha, et taastuvenergia arendamiseks on Eestis ELi ühtekuuluvusfondi ja regionaalarengufondi rahastust kasutatud minimaalselt. Näiteks on fondide rahastust Eestis kasutatud biomassi kasutamise toetamiseks 10 miljoni euroga (2018.a. seisuga) ning samuti on panustatud 60 miljonit eurot koostootmisjaamadesse. Päikese- ja tuuleenergiasse ning elektrisüsteemide

infrastruktuuri (ülekanaliinid, jaotusvõrk, energia salvestamine, nutikas võrk jne) toetamiseks ei ole ELi vahendeid üldse kasutatud, kuigi sel oleks oluline tähtsus energiapöörde elluviimiseks.

Taastuvenergia arendamisel ei tohi riik lähtuda seatud miinimumeesmärgist, mis näeb järgmise kümne aasta jooksul ette vaid väga väikest kasvu taastuvenergia osakaalus (34%→42%). Selle asemel peab riik nägema võimalust energiajulgeoleku tagamiseks ja ekspordipotentsiaali nii taastuvenergia kui ka sellega seotud tehnoloogiate ja teadmiste osas.

Teeme ettepaneku 2021-2027 ELi eelarvest:

- 1) eraldada seinisest oluliselt rohkem vahendeid taastuvenergiasse ja energia infrastruktuuri, kusjuures toetusest peaks kasu saama kütusevabad allikad (päike, tuul);
- 2) planeerida investeeringuid, mis loovad hea aluse erainvesteeringute tegemisele taastuvenergeetika valdkonnas ning võimaldavad kiiret ja läbimõeldud taastuvenergia kasutuselevõttu.

Selleks tuleks panustada vahendeid, et toimiks aus ja turupõhine konkurents, kus ettevõtetele ja eraisikutel on lihtne taastuvenergeetika sektorisse investeerida. Erainvesteeringute soodustamiseks tuleb lahendada taastuvenergia arendamist pärssivad tehnilised takistused sh maismaa- ja meretuuleparkide rajamiseks (nt soetada kaitsevääle lisaradareid tuuleenergiaks sobivate alade laiendamiseks, avada vabu liitumisvõimsusi, ehitada ülekanaliine) ning korraldada mõjuhindamised ja planeerimised riigi poolt võimalikult efektiivselt ja kaasavalt. Taastuvenergia edukamaks kasutuselevõtuks tuleb vajadusel luua uusi rahvusvahelisi ülekandevõimsusi ja nt ühendusi uutest meretuuleparkidest, arendada nutivõrke, soodustada salvestuslahenduste kasutusele võtmist ja toetada kogukonnaenergeetika arengut.

2. Energiatõhusus

Energiatõhusus on eelmisel programmiperioodil olnud oluliselt rohkem rahastatud kui taastuvenergia (277 miljonit eurot 2018.a. seisuga), kuid sellegipoolest peab Eesti veelgi efektiivsemalt hoonete energiatõhusaks renoveerimise potentsiaali ära kasutama. See on üks kuluefektiivsemaid viise kasvuhoonegaaside heite vähendamiseks, mis samal ajal vähendab energiavaesust, loob uusi töökohti ja kasvu ehitussektoris ning vähendab vajadust kulukaks energia tootmiseks ja importimiseks.

Teeme ettepaneku:

- 1) võtta energiatõhusus taastuvenergia kõrval prioriteediks;
- 2) analüüsida põhjalikult läbi meetmed, mis on seni kasutusel olnud ning leida uusi võimalusi, kuidas kõige tõhusamalt soovitud tulemuseni jõuda ja erakapitali kaasata.

3. Õiglane üleminek Ida-Virumaal

Eelmisel ELi rahastusperioodil on Ida-Virumaale küll teatud määral eritähelpanu pööratud, kuid fookuses ei ole olnud õiglane üleminek, vaid piirkonna mahajäämuse vähendamine (sotsiaalteenused, töötus, linnade areng). Tänapäevaks on näha, et selline kavandamine ja tehtud investeeringud ei ole ennast õigustanud, et tagada Ida-Virumaale jätkusuutlik tulevik, mis oleks vastupidav kiirelt karmistuvates kliimapolitiika tingimustes.

Juhime tähelepanu vajadusele EL 2021-2027 rahastusperioodi planeerimisel oluliselt rohkem arvestada kliimapolitiika mõjuteguritega ning tegevuste planeerimisel pidada silmas

kliimapoliitika potentsiaalselt veelgi suurenevat ambitsioonikust. Nagu näitab CO2 hindade kiire tõus eelmisel aastal ja ELi värsked plaanid oma 2030. aasta kliimaeesmärgi suurendada, on kliimapoliitika mõju mõistlik pigem üle- kui alahinnata. EL-i rahastus peab toetama Ida-Virumaa ja laiemalt kogu Eesti valmisoleku kasvu üleminekuga toimetulekuks. Eestile võimaldab majandus- ja mainekasu saamist vaid hea ettevalmistus ning konkreetseid ja ambitsioonikad tulevikuväljavaated.

Õiglase ülemineku kontekstis teeme järgnevad ettepanekud:

- 1) Arvestada õiglase ülemineku kava koostamisel kliimapoliitika potentsiaalselt veelgi suureneva ambitsioonikusega ning selle mõjule Ida-Virumaa ja kogu Eesti jaoks.
- 2) Eelnevalt tulenevalt planeerida konkurentsivõimelised viisid energiapuuduse tagamiseks (vt punkt 1 taastuenergiast) ning mitte anda põlevkivile eristaatust, sh otseseid ja kaudseid toetusi riigilt selle edasiseks käigus hoidmiseks ja õlitööstuse laiendamiseks.
- 3) Teha selge otsus põlevkivist, sh õlitootmisest, väljumiseks, mis annab poliitilise selguse ja üheselt mõistetava suuna kõikidele osapooltele. Otsus peab võimaldama kogu [Eestis kliimanetraalsuse saavutamist aastaks 2035](#).
- 4) Toetada prioriteetsena rohevaldkonna plaani arendamist (Ida-Virumaa arengustrateegia tegevuskava uuendamisel ette pandud plaan "G" ehk green), millel on potentsiaali ELi roheleppe valguses ka edaspidi majanduslikult edukas olla ja pikaajalisi töökohti pakkuda.
- 5) Planeerida õiglase ülemineku kava koostamist koostöös ekspertidega, kes on selles valdkonnas pikaajalise praktilise kogemusega, sh loonud õiglase ülemineku plaane ja/või koordineerinud üleminekut. Ülemineku protsessis peab olema fookus laiapõhjalisel ühiskondlikul arutelul ja kohalike võimendamisel. Elujõulise kava valmimiseks peab soodustama alt-üles lähenemist ja osapoolte koostööd.
- 6) Loodav kava peab arvesse võtma nii kliimamuutust, sotsiaalseid kui majanduslikke külgi ning planeerima üleminekuks tehtavaid konkreetseid samme ja piisavaid rahastusallikaid selle elluviimiseks. Enne kava koostamist oleks vaja analüüsida Ida-Virumaad puudutavate praeguste meetmete ajakohasust, piisavust ja tõhusust.
- 7) Lisaks õiglase ülemineku fondi kohustuslikule kaasfinantseerimise määrale tuleb planeerida rahastust mitmekesiselt erinevate ELi eelarve rahastusvõimaluste ja tegevusvaldkondade alt, samuti teistest riiklikest ja rahvusvahelistest rahastusallikatest, et tagada piisav rahastus kava ellu viimiseks.

Seos ELi poliitikaeesmärkide ja Euroopa Komisjoni soovitustega

ELi rahastusperioodil 2014-2020 on 2018. a seisuga Eestis panustatud kasvuhooenergia vähendamise, energiatõhususse, taastuenergiasse, elektri infrastruktuuri ning teadusesse ja innovatsiooni vaid ca 10% regionaalarengufondi ja ühtekuuluvusfondi vahenditest. Uuel perioodil peavad kliimainvesteeringud oluliselt kasvama (ettepaneku kohaselt ca 25% kogu finantsraamistikust). Rõhutame, et potentsiaali nn kliimalõimeks kõikides valdkondades on ELi ettenähtud miinimumist veelgi rohkem ning kliimainvesteeringutele läbivalt mõtlemine toob kasu Eesti riigile, nagu näiteks odavam elekter, puhtam õhk, paremini soojustatud majad, konkurentsivõimelisem majandus. Seega paneme ette, et kliimainvesteeringuteks võiks minna vähemalt 40% Eestile suunatud ELi eelarvest.

Nii taastuenergia kui ka energiatõhusus on ELi poliitikaeesmärkides tähtsal kohal. Euroopa Komisjoni soovitusel Eestile järgmiseks perioodiks ühtekuuluvusfondi all sõnastavad selgelt, et eelisjärjekorras tuleb teha investeeringuid taastuenergia ja energiatõhususe arendamiseks ([2019 European Semester: Country Report - Estonia](#), lisa D).

Need investeeringud sobituvad eelkõige ühtekuuluvusfondi 2. poliitikaeesmärgi alla, milleks on keskkonnanahuldlikum vähese CO2-heitega Euroopa, mida muu hulgas soovitakse saavutada õiglase ülemineku kaudu puhtale energeetikale. Täpsemalt näeb poliitikaeesmärk selles valdkonnas ette edendada energiatõhususe meetmeid, arendada taastuvenergiat ja töötada välja arukad energiasüsteemid, nutivõrgud ja arukas energiasalvestus kohalikul tasandil.

Õiglase üleminekuga seotud investeeringuettepanekud sobituvad eelkõige ühtekuuluvusfondi 5. poliitikaeesmärgi alla, milleks on kodanikele lähemal olev Euroopa. Samas on õiglase ülemineku toetamiseks võimalusi pea iga poliitikaeesmärgi all. Neid tuleb ka aktiivselt kasutada. Euroopa Komisjoni soovitused Eestile järgmiseks perioodiks 5. poliitikaeesmärgi all sõnavad samuti, et eelkõige tuleb tähelepanu pöörata piirkondadele, mis on maha jäänud sotsiaalses ja majanduslikus arengus, kusjuures aluseks tuleb võtta kohalikud strateegiad. Lisaks soovitatakse kohalike omavalitsuste võimekust suurendada, et nad saaksid luua läbimõeldud kohalikud strateegiad.

Veebruaris ilmunud Euroopa Komisjoni aruandes on eraldi välja toodud soovitused õiglase ülemineku fondi rahastuse kasutamiseks Eestile ([2020 European Semester: Country Report - Estonia](#), lisa D). Nende soovituste kontekstis juhime tähelepanu eelkõige soovitusetele teha tulusaid investeeringuid väikese ja keskmise suurusega ettevõtetesse, sh idufirmadesse, ja ettevõtluse arendamisesse üldiselt. See on senini olnud teenimatult tööstusparkide eelisarendamise varjus, kuid vääriks suuremat tähelepanu.

Lugupidamisega

Siim Kuresoo

Eestimaa Looduse Fondi juhatuse liige
/allkirjastatud digitaalselt/

Kirjaga ühinenud organisatsioonid: Eestimaa Looduse Fond, Keskkonnaõiguse Keskus, Eesti Roheline Liikumine, SA Koosloodus, Eesti Üliõpilaste Keskkonnakaitseühing "Sorex", Fridays For Future Eesti ning Eesti Ornitoloogiaühing.

